

ORTAK PAZAR ve TÜRKİYE

aydın köyrnen

Odamızca düzenlenen ve Tüm İktisatçılar Birliği Başkanı Aydın Köymen tarafından verilen konferansın özeti.

incelendiğinde, 2. Dünya Savaşı sonrası yılların o tarihlere kadar eşine rastlanmamış bir teknolojik gelişmeyi de beraberinde getirdiği görülür. Yeni teknik buluşlar birbirini kovalamakta, büyük ölçekli üretim, maliyetlerin düşmesine olanak tanımaktadır. Ancak bütün bunlardan yararlanmanın tek bir koşulu vardır: Geniş pazarlar. Oysa Avrupa harpten çok yıpranmış olarak çıkmıştır. Buna karşılık ABD, gittikçe büyüyen firma ölçekleriyle dünya pazarlarının paylaşılmasında öteki kapitalist ülkelerin çok önünde yer almakta, tek tek Batı Avrupa ülkeleri ABD ile rekabet edememektedir.

Doğal olarak bu durum, Batı Avrupa teknelci kapitalizminin güçlenme ve büyüme temposuna önemli kısıtlamalar getiriyordu. Buna bir de dünyada güçlü bir sosyalist blokun doğması eklenince, Batı Avrupada ekonomik işbirliği yönündeki çabalar yoğunlaştı. Bu çabalar gittikçe gelişerek, diğer ülkelere karşı ortak tavır takınılması gibi anlamlı bir boyuta ulaştı. Bu ara-

da ABD'de Avrupadaki birleşme çabalarını destekledi. Çünkü bir kere, zayıf ve bölünmüş bir Avrupa, dünya deneesini kapitalist blok aleyhine bozucu bir durum yaratıyordu. İkincisi, mevcut ülkelerin devamlı sürdürüşme içinde bulunduğu, pazarın bölünmüş olduğu bir Batı Avrupa ticari çıkarlarına ters düşüyordu, işte Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET), bu tarihi gelişimin kaçınılmaz ve beklenen örgütü olarak ortaya çıktı.

AET, daha kurulduğu ilk günden itibaren Avrupa kıtasının sınırlarını aşmak için girişimlerde bulunmuştur. Zira topluluğun esas amacı, dünya pazarlarında Batı Avrupa teknelci kapitalizmini besleyecek yerler kapmaktır. AET'nin kendi kuruluş sınırlarını aşmak için uyguladığı yöntem "ortaklık antlaşmaları" olmuştur. "Ortak üye" statüsündeki ülkelerin yoğunlaştığı birinci, bölge Afrika, ikinci bölge de Akdeniz'dir'.

Türkiye'nin AET'ye üye olma yönündeki girişimleri 1957 yı-

ORTAK PAZAR TÜRKİYE'NİN TAM ÜYELİĞİNİ İSTEMİYOR

Ortak Pazar, Türkiye'ye karşı tutumunu biraz daha sertleştirmiş ve Ankara'nın muhtırasına "olumsuz bir cevap" verirken, Türkiye'den "ortak (üye) olarak devam etmesi istenmiş, tarım müzakereleri de, "Türk tekliflerinin reddedilmesi" üzerine şimdilik kesilmiştir. Topluluğun son birkaç hafta içinde, aksi beklenirken, birden bire katılan bu tutumu, Brüksel'deki diplomatik çevrelerde "hayal kırıklığı ve endişe" yaratmıştır. Ankara'da, Yunanistan'ın topluluğa tam üyeliği karşısında izlenecek "politikanın" saptanma çalışmaları yapıldığı sırada beliren bu gelişmeler, tarafsız gözlemciler arasında "Ankara'nın, Yunanistan'ı takip ederek, tam üyeliğe talip olmasını durdurucu" nitelikte görülmektedir.

TÜRK MUHTIRASINA CEVAP HAZIRLANIYOR

Bilindiği gibi, Yunanistan'ın topluluğa tam üye olma isteminin hemen sonra, Türkiye, topluluğa bir muhtıra vermiş ve Güney Akdeniz'deki denge bu şekilde bozulabileceğine dikkati çekmişti. Türk muhtırasında, Yunanistan'ın AET'ye girmesinden sonra bu avantajını Türkiye aleyhine kullanması halinde, hem Türk-AET ilişkilerinin, hem de Türk-Yunan ilişkilerinin zede-lenebileceği belirtilerek, Ortak Pazar uyarılmıştır.

AET çevrelerinden verilen bilgiye göre, 9 ülke dışişleri bakanlarının son Lüksemburg Konsey toplantısı sırasında ele a-

lınan Türk muhtırasına, sadece iki maddelik bir cevap verilmesi saptanmıştır. Birinci maddede, "Yunanistan'ın üyeliğinin Türkiye'yi etkilemeyeceği" belirtilmekte, ikinci maddede de "AET'nin, Türkiye ile ortaklık ilişkilerinin geliştirilmesine kararlı olduğu" bildirilmektedir.

Bu cevap, Ankara'nın topluluktan beklediği "güvenceyi" vermediği gibi, Türkiye'nin bugünkü statükoyu devam ettirmesi ve "tam üyelik yoluna" gitmemesi gerektiğini açıkça belirtmektedir. Yunanistan'ın talebinin memnuniyetle karşılandığının açıklandığı aynı toplantıda, Türkiye'ye karşı "dikkatli davranmaktan" dahi kaçman dışişleri bakanlarının bu kararın altında, "Ankara'ya baskı yapılma niyetinin yattığı" bildirilmektedir.

Topluluğun cevabı, önümüzdeki gibilerde Türk yetkililere verilecektir.

Konuyla ilgili olarak bir Konsey yetkilisi, "Yunanistan'ın girişinden dolayı Türkiye'nin çekinmesine hiç neden yoktur. Biz, bu iki konuyu birbirinden ayrı görüyoruz" şeklinde konuşmuştur.

MÜZAKERELER KESİLDİ

tlgi çeken ikinci gelişme de, Ortak Pazar'ın iki yıldan Veri sonuçlanması beklenen Türk tarım ürünlerine verilecek (anlaşma uyarınca) yeni gümrük indirimlerine kesinlikle yanasmaması ve birinci tarım revizyonundan vazgeçtiklerini gösteren bir tutum içine girmeleridir.

Katma Protokol Anlaşması'na göre, AET'nin 1973'de birinci tarım revizyonunu (tavizlerin iyileştirilmesi) yapması gerekmektedir. Aynı dönemde, Topluluk 6'dan 9 üyeye çıkınca, genişleme nedeniyle yapılacak ayarlamalar ve bu birinci tarım revizyonu birleştirilmiştir. Ancak, sadece genişlemeden doğan doğal hakları verilen Türkiye'ye, AET, aynı dönemde başlayan Akdeniz

linda başlar ve 1 Aralık 1964 tarihinde yürürlüğe giren "Ankara Anlaşması" ile sonuçlanır. Bu anlaşma Türkiye ile AET arasındaki ortaklığın, a) bir hazırlık dönemi, b) bir geçiş dönemi, c) bir son dönemi; bulunduğunu belirtmektedir. Türkiye bugün AET ile ilişkilerinde "hazırlık dönemini" geride bırakmış ve 23 Kasım 1970'de imzalanan ve 1971 yılında uygulanmasına başlanan "Katma Protokol" ile "geçiş dönemine" girmiştir.

Türkiye'nin AET'ye katılmasını ve ilişkilerini geliştirmesini salt bir siyasal tercihe dayandırmak söz konusu olamaz. Çünkü, AET herşeyden önce ekonomik bir olaydır ve Türkiye'nin ekonomik politikasına yön veren gayri millî, dışa bağımlı, işbirlikçi egemen sınıfları, böyle bir kararın alınmasında en önemli rolü oynamışlardır. En önemli rolü oynamışlardır, çünkü herşeyden önce, son amacı üye ülkelerin siyasal birliği olan AET'ye katılmakla, egemen sınıfların düzeni olan kapitalizm

güvence altına alınmıştır. Bunun yanında, gerçekleştirilmesi öngörülen ekonomik birlik, emperyalist güçlerle, batılı tekelci sermaye ile bütünleşmede az da olsa bir takım engellerle karşılaşan işbirlikçi yerli tekelci sermayeye geniş bir hareket özgürlüğü sağlayan yeni ufuklar açmıştır. Bu durum genel olarak yerli tekelci sermayenin ve özel olarak da onun dinamik gücü tekelci sanayi sermayesinin daha da güçlenmesine olanak tanımıştır.

AET yanlısı çevreler, uzun yıllar, "AET'ye girilmesi gerektiği" yolundaki savlarını desteklemek amacıyla, Türkiye kamuoyuna bilimsel gerçekler diye yabancı firmalara yaptırdıkları pazar araştırmalarını göstermişlerdir. Buna karşılık Türkiye ve AET sınıfları arasındaki temel farklılıklar ve Türkiye-AET dış ticaretinin her geçen yıl Türkiye aleyhine kötüleşen gelişimi gözlerden ırak tutulmuştur. Oysa Türkiye dışa bağımlı ve

montaj niteliğinin egemen olduğu bir sınıflar yapısı ile AET'ye girmiştir. Rekabet edilmesinin tasarlandığı sanayi ise, bu dışa bağımlı ve montaj niteliğindeki sanayiye yaratan, onu ihraç ettiği sermayesi, yaptığı patent anlaşmaları, verdiği lisanslarla kendine bağımlı kılınan ve böylece Türkiye'nin bağımsız ve sağlam temelli bir sanayi yapısına kavuşmasını engelleyen emperyalist AET sanayiinden başkası değildir. Bu iki yapı arasındaki temel farklılığın belirlediği dış ticaret tablosu da Türkiye için hüznü vericidir. Türkiye'nin AET'ye yaptığı ihracatın yapısı, Türkiye'nin genel ihracat yapısından bile daha geri özellikler taşımaktadır. Bu ihracat içinde sanayileşmeye kıstas teşkil edecek sanayi ürünlerinin payı yok denecek kadar azdır ve Türkiye AET'ye sanayi ürünü diye dünden bugüne, zeytinyağı, küspe, meyankökü hülâsası, ham bez, pamuk ipliği, ferro-krom satmaktadır.

Türkiye'nin AET ile ilişkileri

görüşmelerini (İsrail, İspanya, Haçrip ülkelerine toptan uygulanacak taviz politikası) gerekçe göstermiş ve "Bu ülkelerle aynı seviyede olmadığı, daha ileri sayılan ortaklık anlaşması bulunan Türkiye ile birinci tarım revizyonunun, Akdeniz ürünleriyle ilgili bölümünün müzakerelerinin, Akdeniz ülkeleriyle pazarlıktan sonra ele alınmasını" kabul ettirmiştir.

Çeşitli ekonomik ve siyasal nedenlerle Akdeniz pazarlığı (İsrail hariç) hâlâ tamamlanamamıştır.

Bu gecikme üzerine, Türkiye herhangi bir ülke ile anlaşma yapılırsa kendisiyle müzakereye oturulmasını, çeşitli defalar AET organlarına (geçen yıl Bakanlar Konseyine) kabul ettirmiştir.

Kesin güvence vermelerine rağmen, AET, geçen hafta sonunda, Türkiye'nin verdiği 30 tarım UrUnündeki taviz isteklerini reddettiği gibi, birinci revizyon ile tarihi gelen (1975'de tamamlanması gereken) 2'nci tarım revizyonunun birleştirilip 5-6 maddede basit tavizle meseleyi kapatmayı önermiştir.

İlgili eksperler arasında büyük hayret uyandıran bu gelişme, AET'nin taahhütlerine kesinlikle uymamaya başladığı ve anlaşma maddelerinin de kağıt üzerinde kaldığı yönündeki kanıtları artırmıştır.

İSRAİL DAHA AVANTAJLI

Ortak Pazar'ın İsrail ile imzalandığı ve diğer Akdeniz ülkelerine vermeye hazırlandığı (Türkiye'ye vermeye yanaşmadığı) bazı tavizler, Türkiye'ninkilerden çok daha ileridir, örneğin, domates salçasında Türkiye'nin gümrük indirimi hiç yokken, İsrail'in yüzde 30, portakalda Türkiye'nin gümrük indirimi yüzde 40 iken, İsrail'in yüzde 60* mandalinada İsrail AET'ye yüzde 60 indirimle satabilirken, Türkiye yüzde 50 indirimden faydalanabilmektedir. Diğer ülkelere de hemen hemen eşit ta-

vizlerin dağıtılması, Türkiye'nin faydalanabileceği piyasaların tamamen kapanmasıyla sonuçlanmaktadır.

Ortak üye statüsünden dolayı, İsrail ve Haçrip ülkelerinden çok daha büyük yükümlülükler taşıyan Türkiye, son dört beş yıl içinde sahip olduğu bu tip avantajların, diğerlerine daha da fazlası dağıtılarak kaybolduğunu ileri sürerek AET'nin tutumunu protesto etmektedir.

Son müzakerelerde topluluk, görüşünde ısrar edip, daha iyi bir teklif getiremediğinden dolayı (30 Türk madde önerisinden sadece 6 tanesine, o da yetersiz bir tavizle gelmişlerdir), tarım müzakereleri kesilmiştir. AET yöneticileri, Türkiye'nin ihraç kapasitesinin bulunmadığını ve Akdeniz ülkeleriyle kurulan siyasal ve ekonomik dengenin Türkiye'yi etkilemeyeceğini gerekçe olarak göstermektedirler.

HAYAL KIRIKLIĞI

Türkiye'nin Yunan üyeliği konusundaki endişelerine hazırlanan cevap ve tarım konusundaki yaklaşım, ilgili çevrelerde hayal kırıklığı yaratmıştır. Bu şekilde, AET'nin sözlü güvencelerinin geçerli kabul edilemeyeceği, Türkiye'nin tam üyeliğe gidişinin hızlandırılması görüşlerinin kağıt üzerinde kalacağı ve en önemlisi "siyasi danışmada" Türkiye'ye, tam üye olmadan daha aktif bir yer verilmesi (danışmalara katılma gibi) çalışmalarının AET tarafından olumsuz karşılanacağı, ilgililerce ileri sürülmeye başlanmıştır.

Gözlemcilere göre, Konsey Dönem Başkanı İrlanda Dışişleri Bakanı Fitzgerald'ın bir basın toplantısında, "Yunanistan 2-3 yıl içinde tam üye olabilir" şeklindeki sözleri ve AET'nin ekonomik tavizlerdeki genel tutumu, Türkiye'nin Katma Protokolü ve yükümlülükleri temelden gözden geçirmesi vaktinin geldiğini göstermektedir.

(Milliyet, 30 Haziran 1975)

gelişigüzel değil, tarafların kabullendikleri bir "Katma Protokol" çerçevesinde yürütülmektedir. Bu protokolün satırları arasında ise Türkiye'nin ekonomik yapısını, sosyal düzenini belirleyen süreçler yatmaktadır.

Katma Protokol metninin giriş paragrafı aynen şöyledir: "Geçiş dönemi süresince âkit taraflar, Karşılıklı ve dengeli yükümler esâsı üzerinden, Türkiye ile Topluluk arasında bir gümrük birliğinin gitgide yerleşmesini ve ortaklığın iyi işlenmesini sağlamak amacıyla Türkiye'nin ekonomik politikalarının topluluğunakilere yaklaştırılmasını ve bunun için 9«r«kli ortak eylemlerin geliştirilmesini sağlayacaklardır".

Bir ülke çeşitli ekonomik politikalar uygulayabilir. Ama Türkiye gibi az gelişmiş bir ülkenin uygulayacağı ekonomi politikası herşeyden önce kalkınma gereklerine uygun bir nitelik taşımalıdır. Ancak Katma Protokol'Un yukarıya aldığımız paragrafının açık ifadesinden de anlaşılacağı gibi, Türkiye için ekonomi politikalarının seçiminde geçiş dönemi boyunca aranacak temel koşul, topluluğun uyguladığı politikalara uygunluktur. Türkiye

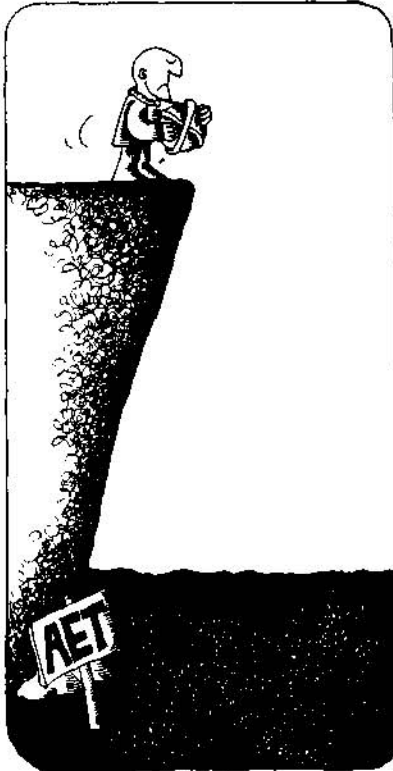
dışındaki AET ortaklarının tümünün gelişmiş ülkeler olduğu ve bunların uygulanmasını öngördükleri politikaların Türkiye'nin kalkınma amaçlarına cevap vermeyeceği ise açıktır. İşte Katma Protokol'ün en can alıcı noktası budur. Çünkü bu giriş paragrafıyla belirlenen amaç, Türkiye'nin AET'ye ekonomik üyduğunu açıkça ilandan başka hiç bir anlam taşımamaktadır.

Katma Protokol aynı zamanda AET'nin kuruluş anayasası olan "Roma Anlaşması"na da tam bağımlılık gösteren bir metindir. Ancak Katma Protokol'ün Roma Anlaşmasından temelde bir farklılığı, Roma Anlaşması gelişme düzeyleri bakımından birbirlerine çok yakın ve ortak çıkarları bulunan ülkeler arasında ve tam üyelik statüsüyle bir ortaklık kurarken, Katma Protokol'Un bu ülkelere oranla çok geri bir ekonomik yapıya sahip bulunan, çıkarları tam üye statüsündeki ülkelerin çıkarlarıyla çelişen Türkiye'yi, hem de tam üye statüsü tanımadan Roma Anlaşması'nın hükümleriyle bağımlı kılma becerisini göstermesidir.

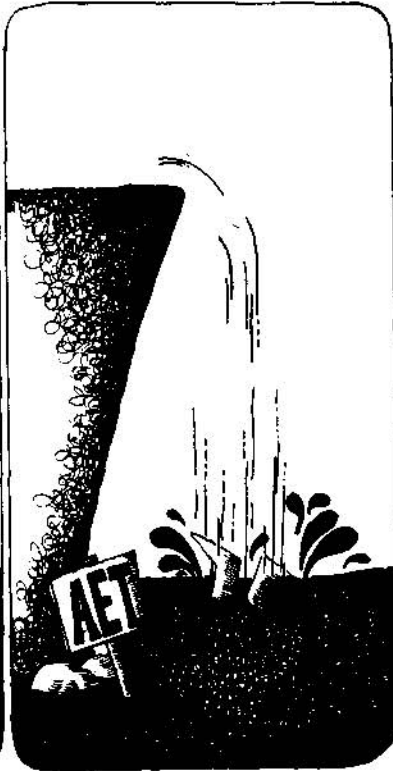
Bir yandan Katma Protokol'Un giriş paragrafı, bir yandan

da Katma Protokol ile Roma Antlaşması arasındaki ilişki Ortak Pazar Türkiye'sinin nasıl olacağı konusunda şöyle ip uçları ortaya çıkarıyor ki, çok doğru sonuçlara ulaşabilmek için Katma Protokol'ün tek tek maddelere inilerek incelenmesine bile gerek kalmıyor. Ancak Katma Protokol'ün hükümleri, o derece ince taktiklerle sonucu hazırlıyor ve kimlerin hangi ekonomik ilkeleri ne için savunduklarını ortaya koyuyor ki, ben, meraklılarına bunları öğrenip zevkine varmalarını özellikle tavsiye ederim.

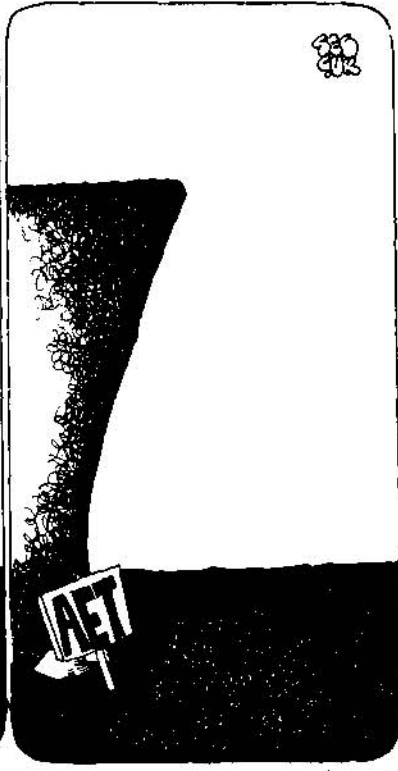
Kısaca özetlemek gerekirse; Türkiye, Katma Protokolle birlikte AET'ye, maliyeti Türkiye toplumuna çok yüksek olacak tavizler vermiş, karşılığında koskocaman bir hiç elde etmiştir. AET sermayesinin çıkarları doğrultusunda, daha çok tüketim malları üretiminde yoğunlaşan, dışa bağımlı, iç piyasaya dönük, montajcı bir sanayi; fırsat buldukça dışarıya kaçan kalifiye işgücü; artan işsizlik ve kötüleşen gelir bölüşümü; önümüzdeki yıllarda acıları giderek daha fazla duyulacak olan, AET'ye verilen tavizlerin topluma maliyetinin başlıcalarıdır.

HAZIRLIK DÖNEMİ

GEÇİŞ DÖNEMİ

SON DÖNEM